

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет
Кафедра спеціальної освіти

**СТАН СФОРМОВАНOSTІ ІНДИВІДУАЛЬНО - ГІГІЄНІЧНИХ
НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ
ІНТЕЛЕКТУ**

Кваліфікаційна робота (проект)

На здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
481 групи
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Спеціальна освіта
Ніколаєнко Оксана Павлівна
Керівник: к.психол.н., доцентка
Ляшко В.В.
Рецензент: директорка Херсонського
ясла-садка № 37 Аббасова Т.О.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Проблема соціального орієнтування дітей з інтелектуальними порушеннями у спеціальній психолого-педагогічній літературі	5
1.1. Теоретичні основи соціального орієнтування дітей з інтелектуальними порушеннями.....	5
1.2. Соціальні навички як основний фактор життєвої підготовки дошкільнят з порушеннями інтелекту.....	9
1.3. Роль дошкільного закладу та родини у формуванні навичок самообслуговування у дошкільнят.....	12
1.4. Специфіка формування гігієнічних навичок у дітей з різними нозологіями.....	14
РОЗДІЛ 2. Дослідження стану сформованості навичок самообслуговування у дошкільників з інтелектуальними порушеннями	22
2.1. Методика дослідження базових та індивідуально-гігієнічних навичок самообслуговування у дошкільників з інтелектуальними порушеннями.....	22
2.2. Результати експерименту та їх аналіз.....	31
2.3. Методичні рекомендації щодо формування базових та індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільників з інтелектуальними порушеннями.....	39
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	52
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності.....	52

ВСТУП

Актуальність теми: В умовах сучасного розвитку українського суспільства, освоєння європейського простору та новітніх тенденцій розвитку педагогічних наук, зокрема, значна увага приділяється питанню соціального розвитку, вихованню і корекції особистості дитини з інтелектуальними порушеннями з метою забезпечення її оптимальної інтеграції в суспільство однолітків, що розвиваються в нормі (Бех І.Д., Бондар В.І., Засенко В.В., Максименко С.Д., Синьов В.М., Тарасун В.В., Фомічова Л.І., Шеремет М.К. та ін.). Об'єктивні труднощі у досягненні цієї мети об'єктивно виникають у діяльності спеціальних шкіл, де навчаються діти з інтелектуальними порушеннями.

Проблема розвитку дитини з порушеннями інтелектуального розвитку у спеціальній педагогіці розглядається з позиції нерозривного зв'язку з розвитком особистості в діяльності (Бех І.Д., Бондар В.І., Висоцька А.М., Єременко І.Г., Козленко М.О., Липа В.О., Синьов В.М. та ін.). У своїх роботах, як один із дієвих факторів формування особистості особливої дитини, вчені визначають соціально-побутове орієнтування (Граборов А.Н., Дробот Л.С., Конопляста С.Ю., Раку А.І., Разуван О.І., Мамічева О.В., Мерсіянова Г.М., Павлова Н.П., Стариченко Т.Н. та ін.) [7, 9, 16, 19, 27, 36 та ін.].

Проте, актуальними залишаються питання з'ясування умов формування у дошкільнят з порушеннями інтелекту таких важливих напрямків діяльності, як уміння піклуватися про себе, розуміння важливості цього процесу, можливості та особливостей його застосування, орієнтування у соціальних відносинах та включення в них, використання навичок спілкування у повсякденному житті, оскільки саме вони забезпечують у подальшому успішну соціальну реабілітацію учнів.

Мета дослідження – з'ясувати особливості формування індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільнят з інтелектуальними порушеннями та дослідити рівні їх сформованості.

Відповідно до мети дослідження було визначено основні *завдання*:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми у загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі.
2. Виявити вплив дошкільного закладу на формування навичок самообслуговування дошкільників з інтелектуальними порушеннями.
3. Визначити рівень сформованості базових та індивідуально - гігієнічних навичок у дошкільнят з інтелектуальними порушеннями.
4. Скласти методичні рекомендації щодо формування навичок самообслуговування у дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Об'єкт дослідження: процес формування навичок самообслуговування у дошкільнят з інтелектуальними порушеннями.

Предмет дослідження: формування індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільнят з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціального закладу.

Методи дослідження: Для вирішення поставлених завдань використовувався аналіз, систематизація та узагальнення психологічної та педагогічної літератури, які дали можливість з'ясувати теоретичні засади поставлених задач і підходи щодо розв'язання проблеми діагностування й формування навичок самообслуговування у дошкільнят з інтелектуальними порушеннями.

Для вивчення стану сформованості навичок самообслуговування використовувалися: констатуючий експеримент, спостереження, бесіди. Методи кількісного та якісного аналізу та узагальнення експериментальних даних.

Структура кваліфікаційної роботи: дипломна робота викладена на 53 сторінках друкованого тексту, з них 46 – основного. Складається зі

вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (53 назви).

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО ОРІЄНТУВАННЯ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У СПЕЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Теоретичні основи соціального орієнтування дітей з інтелектуальними порушеннями у закладах спеціальної освіти

Проблема побутового орієнтування дітей завжди була актуальною для практики роботи спеціальних освітніх закладів усіх типів, оскільки діти з порушеннями розвитку виявляються недостатньо підготовленими до життя, а їх інтеграція в суспільні відносини відбувається ускладнено.

У особливої дитини цей процес істотно деформується, відбувається різке зниження сили і стійкості допитливості, обмеженість до здатності засвоєння нею соціального досвіду. Внаслідок цього її розвиток (на відміну від дитини з норморозвитком) визначають такі окремі компоненти самосвідомості, як занижене на розумовому й емоційному рівнях суб'єктивне ставлення до соціальних наслідків дефекту. Це ставлення, як правило, є негативним щодо можливостей аномальної дитини. Так, виходячи з цього, в аномальної дитини відсутні позитивні психічні передумови до соціокультурного розвитку [2].

Ефективність розвитку особистості дитини, як зазначає Єременко І.Г., з аномальним розвитком визначається тим, якою мірою дитина включається в суспільні відносини, як організовано її спілкування з людьми, які її життєві позиції в сім'ї, у колективі товаришів і дорослих; нарешті, наскільки успішно вона засвоює соціальний досвід, оволодіває мовленням, предметними діями, формами поведінки.

Правильно організована діяльність дає можливість дітям зазначеної категорії досягти такого рівня психологічної, практичної й

соціальної підготовки, який допомагає їм стати на шлях самостійного життя і праці [23].

Проблема соціального та побутового орієнтування у спеціальній психології та корекційній педагогіці розглядається Агавеляном О.К., Акімушкіним В.М., Аршавским І.О., Бгажноковою І.М., Березіним Ф.Б., Бойко І.І., Бондарем В.І., Висоцькою А.М., Засенко В.В., Колупасєвою А.М., Лазоренко Т.М., Матющенко І.М., Моргулісом І.С., Павловою Н.П., Проскурняк О.І., Розановою В.Д., Рубіним Б.Г., Сарджвеладзе Н.І., Синьовим В.М., Татьянчиковою І.В. та ін. також у контексті більш загальної проблеми адаптації дитини до змінних умов життєдіяльності, її соціалізації та інтеграції до сучасного суспільства і є актуальною щодо дітей з різними порушеннями розвитку [7, 9, 16, 19, 27, 33, 36 та ін.].

У результаті дослідження шляхів підвищення соціальної адаптації дітей з порушеннями інтелекту як одного з механізмів їх соціалізації, яка дозволяє людині зайняти активну позицію в житті суспільства, Павлова Н.П. дійшла висновків, що успішність соціальної адаптації цих дітей багато в чому залежить від організації корекційної навчально-виховної роботи у навчальному закладі, зокрема від систематичної роботи з соціального орієнтування.

Розроблена система занять із соціалізації сприяє підготовці дітей до самостійного життя та праці, формує у дітей навички самообслуговування, ведення домашнього господарства, розкриває певне коло питань щодо оточуючого середовища.

У дітей формуються знання та навички, необхідні для життя в суспільстві. Реалізація програми з соціального орієнтування значно підвищує можливості соціальної адаптації дітей з порушеннями інтелекту [26].

Проблемі соціального орієнтування дітей з психофізичними вадами присвячувались дослідження Дробот Л.С., Зак Г.Г., Коноплястої С.Ю., Мерсіянової Г.М., Наумова О.А., Павлової І.П., Петінової О.Б.,

Раку А.І. та ін. [7, 9, 16, 19, 27, 33, 36, 48 та ін.]. Ними виявлено недостатню підготовку дітей з порушеннями у розвитку до самостійної побутової діяльності та визначено шляхи покращення такої підготовки. Так, Конопляста С.Ю. [33] вивчала питання виховання у дітей готовності до організації побутової діяльності та ведення домашньої праці, а також ставлення до такого виду діяльності.

Автор дійшла висновків про те, що виховання у дітей з порушеннями інтелекту готовності до побутової домашньої праці є можливим лише в умовах спеціальної організації навчально-виховного процесу і що формування основних структурних компонентів готовності дітей до побутової діяльності забезпечується психолого-педагогічними умовами єдиної системи багатofакторного впливу на них у процесі занять з соціально-побутового орієнтування та позакласних заходів.

А позитивне ставлення до побутової праці виховується завдяки системі спеціальних вправ, спрямованих на формування інтересу до цього виду діяльності та розуміння її практичного значення, на формування в них знань і умінь з організації власної діяльності та раціонального ведення домашнього господарства [33].

Дослідження Коноплястої С.Ю. доводять, що на становлення побутової активності дитини важливий вплив здійснюють морально-психологічні обставини та трудові традиції в школі та сім'ї, поведінка батьків. Тому автор стверджує, що роботу з виховання навичок соціально-побутового характеру слід здійснювати поступово, цілеспрямовано, шляхом комплексного педагогічного впливу на аномальну дитину [33].

Відомий вчений-олігофренопедагог Граборов О.М. значну увагу приділяв саме побутовій праці дітей з порушеннями інтелекту. Зокрема він говорив про те, що у спеціальній школі завданням побутової праці є надання учням знань та формування в них умінь, які необхідні їм у повсякденному житті. Граборов О.М. висловив думку про те, що,

надаючи учням раціональні, практичні відомості, тим самим ми вже вносимо елемент справжньої культури в їх повсякдення [16, с. 110, 19].

Психологічні особливості формування навичок самообслуговування в учнів молодших класів спеціальної школи виявлено у дослідженні Мамічевої О.В. [38]. На основі аналізу результатів формувального експерименту автор дійшла висновків, що за певних умов спеціальної організації самообслуговувальної діяльності створюються можливості для формування в учнів молодших класів навичок життєдіяльності, розвитку активності та самостійності, виховання усвідомленості та настирливості, зокрема у дотриманні особистої гігієни.

Так, Стариченко Т.Н. було виявлено особливості знань й умінь в учнів. Це зокрема: слабка поінформованість у питаннях особистого споживання матеріальних благ; недостатнє орієнтування в господарсько-побутових і господарсько-грошових питаннях, несформованість розумних потреб, відсутність навичок планування, невміння раціонально розподіляти витрати; низький рівень орієнтування в мірах ваги, часу; обмежене, неповне й навіть неадекватне тлумачення таких економічних понять, як “економічність”, “ощадливість”, “діловитість”, що мають широке застосування в повсякденному житті [46].

При цьому вміння орієнтуватися у побуті (знання про призначення предметів, навички самообслуговування, знання основних продуктів харчування, тощо) розглядається як один із показників розвитку дитини (Дробот Л.С., Зикова Т.С., Конопляста С.Ю., Мамічева О.В., Хотєєва Е.М., Хохліна О.П., Шипіцина Л.М. та ін.) [7, 9, 16, 19, 27, 33, 36, 48 та ін.].

Одже, теоретичний аналіз наукових досліджень показує наявні у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку особливості чи труднощі різних аспектів побутового орієнтування, їх адаптаційних процесів і соціалізації в цілому. Однак, незважаючи на їх наявність, діти

виявляють можливості корекції їх розвитку у спеціально-організованому педагогічному процесі.

1.2. Соціальні навички як основний фактор життєвої підготовки дошкільнят з порушеннями інтелекту

Формування базових соціальних навичок у дитини найважливіший етап у вихованні особистості людини. Оскільки, подальший розвиток, подальша соціалізація в суспільне життя не може протікати нормально, якщо у дитини не сформовані базові соціальні навички. Для з дітей з порушеннями інтелектуального розвитку подолати труднощі і оволодіти такими навичками як, самостійно пити з чашки або надягати сорочку - досягнення, здатне різко підняти їх самооцінку.

І.Ю. Устинов в своїх працях зазначає навик, як автоматизоване виконання операції, яке не потребує постійного контролю свідомості; такий рівень освоєння операції, при якому вона виконується як би автоматично, рефлексивно, без постійного контролю свідомості [44].

Таким чином, навичка - це умовний рефлекс. Формування деяких навичок відбувається під впливом повторюваних ситуацій, що вимагають специфічної реакції. При керованому засвоєнні об'єктивного досвіду людства (наприклад, при навчанні) для формування навичок плануються і проводяться спеціальні тренування. Якість і міцність сформованого досвіду залежить від кількості повторень [43].

Соціальні навички можна визначити, як форми спеціально засвоєної поведінки, до яких індивід вдається при соціальній взаємодії, з метою домогтися від навколишніх заохочувальних реакцій.

Соціальні навички - це життєві навички, необхідні для процесів соціалізації і включення нормальну в життя суспільства.

У базові соціальні навички входять: уміння одягатися і роздягатися, доглядати за собою, користуватися туалетом, самостійно

приймати їжу, купатися, вмиватися і т.п. рівень їх сформованості безпосередньо впливає на самооцінку дитини, є важливим кроком на шляху до його незалежності [5].

Існує кілька класифікацій базових соціальних навичок. А.И.Мещеряков виділяє наступні навички [19]:

1. Навички роздягання і одягання. Включає в себе вміння одягатися і роздягатися (вранці, ввечері, на прогулянку, після прогулянки).

2. Навички, пов'язані з ранковим і вечірнім туалетом: чистка зубів, полоскання рота, миття та витирання рук, ніг, обличчя, вух; причісування, користування вбиральною (туалетом).

3. Навички прийому їжі. Це навички необхідні для прийому їжі: правильна поза за столом під час їжі, користування столовим посудом (ложкою, тарілкою, чашкою, серветкою).

4. Навички, пов'язані з гігієною сну. А саме, заправлення та приготування ліжка, правильне положення тіла під час сну, користування нічним горщиком.

5. Навички поведінки: в їдальні, в спальні, на прогулянці; дотримання охайності, користування сміттєвим кошиком [36].

В.А. Шинкаренко дає таку класифікацію навичкам самообслуговування:

1. Гігієна тіла: умивання, миття під душем, у ванній, в лазні. В тому числі користування кранами гарячої і холодної води; миття рук; миття ніг; миття волосся з використанням мила, шампунів; намилювання мочалки; використання мочалки при митті; змивання мийних засобів при митті під душем, у ванній, в лазні; витирання рушником малих розмірів; витирання банним рушником; користування, сушильним автоматом (електро-рушником).

Полоскання зубів; чистка зубів. Гігієна інтимних частин тіла. Розчісування (причісування) волосся. Використання носової хустки.

Використання вазеліну, дитячого крему для догляду за шкірою, гігієнічної помади, дезодоранту. Стрижка нігтів.

2. Користування туалетом: вміння проситися в туалет в знайомій обстановці і в незнайомій обстановці, вміння стримувати природні потреби, розстібання і зняття одягу перед, справлення потреби в унітаз, горщик, користування туалетним папером, змивання унітазу, миття рук після справлення потреби.

3. Харчування: пиття з чашки, кружки, склянки, використання соломки для пиття, використання при прийомі їжі столових приладів, використання серветки, налівання холодної і теплої рідини, розгортання нескладних упаковок (на цукерках, печиві, шоколаді іт.п.), відкручування пробки, відкривання картонної упаковки з рідиною, очистка фруктів від шкірки, миття овочів, фруктів, ягід перед вживанням їх у їжу, накладання і розмішування цукру, намазування масланахлеб, відрізання масла, ковбаси, сиру, хліба, очищення картоплі, інших овочів, нарізування овочів, фруктів, найпростіша сервіровка столу, прибирання столу, миття посуду, витирання посуду.

4. Одяг. Одягання і роздягання: надягання і зняття окремих предметів одягу (гольфів; панчіх; колготок; головних уборів; рукавиць, рукавичок; трусів; шортів; брюк; майок, сарафана, плаття (через голову); пальто), заправка сорочки. Застібання і розстібання одягу на: гудзиках, блискавках, гачках, петлях. Розшнуровка і шнурування взуття, заправка і застібання ремня, зав'язування і розв'язування шарфа, пояси, хустки, косинки. Вдягання і роздягання в певному порядку, складання одягу, розвішування одягу.

5. Взуття. Одягання і зняття взуття: надягання і зняття окремих предметів взуття: домашніх тапочок; напівкед; туфель; черевик; чобіт.

Розшнурування і зашнурування взуття із зав'язуванням. Розстібання і застібання взуття на: «липучках»; блискавках; пряжках. Розміщення знятого взуття у відведеному для зберігання місці.

6. Одяг і взуття. Гігієна і догляд: чистка одягу сухої платтяною щіткою, протирання, миття гумового взуття, чистка взуття: текстильної; валяної; замшевого; сушка взуття; прання з милом особистих дрібних речей; сушка особистих дрібних речей; пришивання гудзиків впритул до тканини [52].

Слід розрізняти поняття звичка і вміння. Г.М. Каджаспірова дає такі визначення цих понять [53].

Звичка - спосіб поведінки, здійснення якого в певній ситуації набуває для людини характер потреби. Звички можуть не тільки складатися стихійно, але і бути продуктом спрямованого виховання, переростати в стійкі риси характеру [21].

Уміння це підготовленість до теоретичних і практичних дій, виконання яких вимагає швидкої, точної, свідомої реакції, на основі засвоєних знань і життєвого досвіду. Уміння формується шляхом вправ і створює можливість виконання дії не тільки в звичних умовах, але і в умовах, що змінилися [25].

Формування базових соціальних навичок в учнів з порушеннями інтелекту це тривалий і трудомісткий процес, оскільки у дітей порушеними виявляються багато психічних процесів.

1.3. Роль дошкільного закладу та родини у формуванні навичок самообслуговування у дошкільнят

Відомо, що найміцніші звички, як корисні, так і шкідливі, формуються в дитинстві. Ось чому так важливо з самого раннього віку виховувати в вихованців корисні для здоров'я навички, закріплювати їх, щоб вони ставали звичками. Проблема формування навичок самообслуговування у дітей молодшого дошкільного віку є однією з найактуальніших для дошкільнят. У ці роки діти можуть освоїти всі

основні гігієнічні навички, навчитися розуміти їх важливість, легко, швидко і правильно виконувати.

Індивідуально - гігієнічні навички - це поняття, яке вживається в дошкільній педагогіці. Навички особистої гігієни, підтримання в порядку одягу та взуття, навколишнього оточення, культури зовнішніх дій, їжі [13].

Навички і звички самообслуговування, які необхідні для життя, праці, збереження здоров'я, потрібно виробляти з раннього віку так, наприклад, дотримання правил особистої гігієни, звичка стежити за чистотою тіла, порожнини рота і носа не тільки говорять про культуру дитини, але і є гігієнічною основою для збереження здоров'я протягом всього життя [12].

Основою повноцінного фізичного розвитку вихованця дошкільного закладу є залучення його до основ здорового способу життя. Виховання гігієнічних навичок направлено на зміцнення здоров'я дошкільнят. Разом з тим воно включає важливу задачу - виховання культури поведінки. Турбота про здоров'я дітей, їх фізичному розвитку починається з виховання у них любові до чистоти, охайності, порядку і починається воно в родині і дошкільному закладі [12].

Світ дітей... яскравий і наївний, неповторний і казковий, світ звуків і фарб, незвичайних образів і фантазій. Повноцінно відчуті і зрозуміти цей світ у всьому його різноманітті можуть здорові, сильні і життєрадісні, розвинені і виховані діти. І важливою умовою фізичного здоров'я є дотримання гігієни.

У дітей необхідно з молодшого віку формувати гігієнічні навички. Надалі цілеспрямовано і регулярно вчити дітей стежити за чистотою тіла і зовнішнім виглядом, щоб до старшого віку вони могли самостійно, без нагадування і контролю дорослих могли: вмиватися, зачісуватися, користуватися туалетом, одягатися і взуватися, користуватися носовою хусткою, прикривати рот, коли кашляють і чхають [17].

У групах дитячого саду вихователі прагнуть сформувати у дітей культурно - гігієнічні навички та навички самообслуговування, забуваючи, що «культура поведінки» - поняття широке, що пропонує єдність зовнішньої і внутрішньої культури. Прогалини в моральному вихованні в молодшому віці обертаються серйозними недоліками в старшому дошкільному віці, іноді вимагають перевиховання неправильно сформованих навичок і звичок поведінки [28].

Правильна організація життя і діяльності дітей формує цілу систему позитивних моральних якостей. Використовуючи різні ситуації, можна тренувати дітей у вчинках, що відображають ставлення до оточуючих, до речей, до себе. У повсякденному житті дошкільнята самостійно вступають в спілкування з однолітками і дорослими, застосовуючи правила поведінки, отримані в різних видах діяльності (заняття, працю, гра) вміння дітей користуватися правилами поведінки в різних ситуаціях, переносити їх самостійно в сферу спілкування з товаришами і говорить про міцності засвоєння правил [41].

У режимних процесах у дітей формуються навички особистої та громадської гігієни, правильної поведінки, дотримання загальноприйнятих норм етикету.

Правильно вихована трирічна дитина без нагадування дорослих миє руки перед їжею і після відвідин туалету, не їсть підняті з підлоги крихти хліба, печива, яблука та інші продукти. Вона не їсть немиті фрукти та овочі, як і не бере їх брудними руками [41].

Сім'я повинна виховувати в дошкільника міцні навички в підтримці чистоти тіла, і перш за все - особи, рук і ніг. Вранці і ввечері дитина обов'язково миє обличчя, руки, шию, проточною водою. Спочатку вона ретельно миє руки: змочує їх теплою водою, промиває, а потім змиває мило, повторюючи цю процедуру 2-3 рази. Потім вже чистими руками вмиває обличчя, руки, шию. Для дитини виділяють два рушники: один для обличчя та рук, інший для ніг. З гігієнічної точки зору

неприпустимо щоб діти вмивалися в тазику, тому що можливе інфікування очей, вух, слизової оболонки носа, шкіри, обличчя [39].

Всі гігієнічні навички розвиваються досить успішно в тому випадку, якщо всі дорослі, що оточують дитину є прикладом для малюка, як культури поведінки, так і особистої гігієни. Діти, як відомо, схильні до наслідування і досить швидко переймають дії оточуючих.

Тому найуспішніше гігієнічне виховання - це особистий приклад. Інакше випадку всі зусилля, що вживаються в цьому напрямку, виявляться безрезультатними. Зовнішній вигляд, поведінка вихователів і батьків повинні служити зразком для дітей; їх вказівки не повинні йти врозріз з власною поведінкою, так як ніщо не проходить повз уважних дитячих очей [41].

У вихованні навичок індивідуальної гігієни величезну роль грає оцінка, потрібно своєчасно похвалити, підбадьорити дитину, домагаючись позитивного емоційного відношення його до гігієнічних процедур і усвідомленого їх виконання. Схвалення підтримує в них бажання надалі чинити так само, зробити ще краще.

У формуванні культурно - гігієнічних навичок дітей дошкільного віку з порушеннями інтелекту важливий індивідуальний підхід до них. Необхідно пам'ятати про те, що ця задача складна, і вимагає систематичності, наполегливості, вимогливості і великого терпіння. Всі вказівки даються дітям в доброзичливому, спокійному тоні, що викликає у них позитивне ставлення до дій, які повинні стати звичками. І найважливіший момент, дії, пов'язані з прийняттям їжі, одяганням, умиванням, повторюються кожен день і неодноразово [40].

Особлива роль у формуванні гігієнічних навичок дітей дошкільного віку належить ігровим прийомам. Використовуючи ігрові прийоми, вихователь закріплює навички у дітей, які виробляються в повсякденному житті (візьмемо ляльку на прогулянку, нагодуємо обідом и.т. д.).

Ігрові прийоми, використовувані вихователем і викликають позитивні емоції у дітей дошкільного віку з порушеннями інтелекту, забезпечує ще більш високу сприйнятливості правил культурно - гігієнічних навичок, закріплення їх в досвіді, спонукає дошкільнят до самостійних дій.

При цьому процес формування виходить природним, дитина не відчуває себе його об'єктом. Через гру і безпосередньо-освітню діяльність вихователь повинен в захоплюючій формі не тільки розкрити зміст вимог в необхідній послідовності, але і зв'язати ці вимоги з конкретними вчинками дошкільника, дає можливість закріпити позитивне ставлення до їх виконання в повсякденному житті.

Гра є одним з тих видів діяльності, які використовуються дорослими в цілях виховання дошкільників, навчання їх різним діям з предметами, способів і засобів спілкування [40].

У грі дитина розвивається як особистість, у неї формуються ті сторони психіки, від яких згодом будуть залежати успішність навчальної і трудової діяльності, виховання культурно-гігієнічних навичок, її відносини з людьми. Соціальний характер змісту ігор та ігрової діяльності обумовлений тим, що дитина живе в суспільстві. У грі, наслідуючи дії старших, вона долучається до навколишнього життя [22].

Чулкова Н.Ю. радить вихователям навчати дітей процесу вмивання використовуючи прийом показу. Вона пропонує дітям навчити Хрюшу, вмиватися з милом. Під час заняття діти показують Хрюші умивальну кімнату, де вчать його не сильно відкривати кран з водою, щоб бризки не летіли на підлогу, намалювати руки милом, акуратно мити обличчя і насухо витиратися рушником.

Дуже корисно залучати вихованців в різні ігри, персонажі яких - ляльки, ведмедики, зайчики - допоможуть дитині засвоїти необхідні навички більш успішно. Використовуючи гри, дорослі закріплюють у дітей навички, які виробляються в повсякденному житті. Чільне місце

відводиться при цьому дидактичним (навчальним) ігор «Вклади ляльку спати», «Одягнемо ляльку на прогулянку »,« Нагодуємо ляльку обідом ». Подібні ігри не складно придумати і батькам, їх можна зробити різноманітними, цікавими для дитини і часом набагато більш ефективними, ніж будь-які розмови [22].

Великий вплив на формування навичок надають відповідні ілюстрації, художні твори, фольклор. художнє слово дозволяє вихованцям глибше зрозуміти навколишній світ. вони сприймають художню літературу, запам'ятовують полубилися їм потішки, казки.

У той час, коли діти грають і прослуховують художній матеріал, не підозрюючи цього, вони освоюють якісь знання, оволодівають навичками дій з певними предметами, вчаться культурі спілкування один з другом. Використання художнього слова створює у дітей хороший настрій і формує позитивне ставлення до виконання культурно-еігієнічних навичок [34].

1.4. Специфіка формування гігієнічних навичок у дітей з різними нозологіями

Формування навичок особистої гігієни дозволяє у майбутньому ефективно вирішувати завдання розширення уявлень і знань дітей про навколишні речі, сенсорного виховання, розвитку мови, тонкої моторики і зорово-моторної координації, а також вміння виконувати дії по наслідуванню і словесної інструкції, орієнтуватися на зразок, дотримуватися певної послідовності дій [15].

При нормальному розвитку дитина після року вже може здійснити окремі дії, спрямовані на себе: надіти і зняти шапку, зняти шкарпетки, рукавиці, може сам їсти ложкою і пити з чашки. Ці вміння дитина набуває сам, наслідуючи дії дорослих, які доглядають за ним. І наступні навички формуються при безпосередній участі дорослих, які дають

зразок дії, схвалюють правильний результат і вказують на помилки, одночасно навчаючи дитину контролювати і оцінювати свої дії, зв'язати їх зі зразком [15].

У дітей з інтелектуальними порушеннями формування навичок самообслуговування не відбувається спонтанно. Навчання таким навичкам становить цілий напрямок роботи фахівців і батьків, в основі якого лежить спеціальна програма, що враховує можливості дитини на даний момент і яка орієнтує на найближчі завдання.

Тільки через наслідування, засвоєння зразка навички у таких дітей не формуються. Причин може бути такими: різні порушення руху, слухового і зорового сприйняття, особливості емоційно-вольової сфери, низький рівень розвитку функцій контролю, порушення інтелектуального розвитку [3, с. 22].

В основу цієї роботи дошкільного закладу входить покрокове навчання навичкам гігієни. Перевага покрокової системи полягає в тому, що вона дозволяє швидко і ефективно навчити дитину з особливостями розвитку певного навичку саме в тому віці і в тому обсязі, в якому ця навичка формується в разі нормального розвитку.

Для цього визначається рівень, на якому дитина може самостійно здійснити будь-яку дію всередині даного навичку, і наступний маленький крок, якому треба дитину навчати. Використовується система заохочень (увага, харчове підкріплення - улюблена їжа або пиття, улюблені заняття і т.п.). Допомога дорослого у міру освоєння дій всередині навички зменшується в об'ємі, згортається від фізичної допомоги до жесту, а потім - до інструкції [24, с.22].

Завдання формування навичок гігієни у дітей з особливостями розвитку є головною для самих дітей і батьків.

Діти з порушеннями емоційно-вольової сфери. Складність навчання гігієнічним навичкам даної категорії дітей пов'язана з порушенням контакту, труднощами довільного зосередження і

наявністю страхів. Неуспіх може викликати протест проти повторної спроби невдалого дії. Тому дуже важливо створити відчуття успіху у дитини, включати навчання навичкам в звичні, улюблені справи, використовувати «зорову організацію» дня у вигляді розкладу, організувати простір навколо дитини, щоб їй було ясно, де і якою справою вона буде займатися [12].

Діти з вираженими (важкими) порушеннями інтелекту. При роботі з цією групою дітей необхідно враховувати інертність психічних процесів, великий латентний період між пропонованою інформацією і відповідною реакцією дитини, часто виражені рухові проблеми [28].

У зв'язку з цим формування навичок має проводитися в повільному темпі, з великою кількістю повторів одних і тих же дій. Важливо правильно підібрати позу, наприклад, для одягання, прийому їжі.

Зазвичай з дітьми даної групи протягом великого часового відрізка навички відпрацьовуються «рука в руку» з педагогом, з максимальним залученням уваги до подій: педагог допомагає дитині фізично здійснити дію, направляє руху дитини і координує їх. Наприклад, при навчанні самостійно їсти ложкою дорослий своєю рукою охоплює руку дитини і організовує правильний рух. Поступово фізична допомога зменшується.

Діти з органічними ураженнями центральної нервової системи, в тому числі з гідроцефалією, ДЦП з вираженими порушеннями рухів, з епілепсією і епісіндромом. Для дітей даної групи велика увага приділяється консультуванню батьків, підбору адекватних технічних засобів реабілітації (коляски, вертикалізатори, спеціальні пристосування, посуд і т.д.), організації простору, підбору пози, в якій рухові можливості дитини будуть реалізовані найкращим чином. Навчання проводиться в дуже повільному темпі, з паузами, що дають дитині можливість проявити власну активність [31].

Діти з порушеннями формування і функціонування мовних і інтелектуальних процесів різного походження та ступеня вираженості. Основний вид навчання - заняття батьків з дитиною вдома. Педагог здійснює контроль за освоєнням програми, проводить періодичні консультації в поєднанні з практичними заняттями.

Таблиця 1.1

Напрямками корекційно-виховної роботи з формування навичок у дошкільнят

	Навички, що формуються	Завдання, що вирішуються
1.	Навички прийому їжі.	<ul style="list-style-type: none"> - вміти розрізняти предмети, необхідні для прийому їжі, продукти харчування; - вміти діяти з цими предметами: мити руки перед їжею, сервірувати стіл, під час прийому їжі користуватися ложкою, виделкою охайно, їсти не розливаючи і не гублячи їжу, ретельно пережовувати їжу; - знати, що не можна їсти немиті ягоди, овочі, фрукти
2.	Гігієнічні навички	<ul style="list-style-type: none"> - вчити розрізняти і називати частини тіла (голова, очі, волосся, ніс, рот, зуби, вуха, шия, груди, живіт, руки, ноги, пальці і т.д.) - знати предмети санітарії та гігієни та їх місце положення - вчити проводити ранковий і вечірній туалет: мити руки, обличчя, витиратися рушником
3.	Навички охайності	<ul style="list-style-type: none"> - вчити накривати на стіл перед обідом, під час їжі акуратно їсти їжу, користуватися серветкою, прибирати і мити після їжі посуд - вміти заправити за собою ліжко, при роздяганні - навчити складати в певній послідовності одяг на свій стільчик - в туалетній кімнаті користуватися туалетним папером, мити руки з милом після туалету, витирати рушником, вміти самостійно розчісуватися - в ігровій кімнаті прибирати на місце гри та іграшки - привчити прибирати приміщення: витирати пил, поливати кімнатні рослини.
4.	Навички одягання і роздягання	<ul style="list-style-type: none"> - сформувати вміння розрізняти предмети одягу і взуття - вчити одягатися і взуватися за участю педагога, складати і вішати знятий одяг і взуття - вчити шнурувати черевики, зав'язувати і розв'язувати шнурки, розрізняти взуття для правої і

		лівої ноги, застібати великі і дрібні гудзики, блискавки, кнопки і т.д - вчити правильно і послідовно одягатися (одяг і взуття), самостійно застібати одяг. Вчити дітей стежити за своїм зовнішнім виглядом, перевіряти, застебнута чи одяг, чи не забруднена чи; вчити користуватися носовичком.
--	--	--

Основними напрямками корекційно-виховної роботи у спеціальному закладі з формування самообслуговування у дітей представлено у таблиці 1.1 [4, с. 87].

На підставі вивченої літератури, можна зазначити, що в учнів з інтелектуальними порушеннями формування базових соціальних навичок викликає набагато більше труднощів, ніж у дітей з нормотиповим розвитком.

Дитина з нормотиповим розвитком вже після року може здійснити окремі дії, спрямовані на себе: надіти і зняти шапку, зняти шкарпетки, рукавиці, може сам їсти ложкою і т. ін. ці навички діти набувають самі, наслідуючи дії дорослих, що доглядають за ними [45].

У дітей з інтелектуальними порушеннями тільки через наслідування, засвоєння зразку базових навичок не формуються, за різними причінам. Наприклад, ними можуть виступати: порушення довільних рухів і координації, різних видів сприйняття, особливості розвитку, низький рівень розвитку функцій програмування і контролю, порушення інтелектуального розвитку [49].

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ НАВИЧОК САМООБСЛУГОВУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

2.1. Методика дослідження базових та індивідуально-гігієнічних навичок самообслуговування у дошкільників з інтелектуальними порушеннями

Саме в діяльності та спілкуванні людина розкривається як суб'єкт, що здійснює та регулює свою активність щодо оточуючої дійсності, обмінюється інформацією, впливає на інших, налагоджує стосунки з оточуючими людьми, досягає взаємодії [15].

Самообслуговуюча діяльність набуває вагомого значення у всебічному розвитку особистості дитини і слугує фундаментом трудових дій у її подальшому житті (Андрієнко В.І., Віткаускайте Д.А., Дробот Л.С., Зикової Т.С., Кондрашина В.Й., Коноплястої С.Ю., Мамічевої О.В., Мерсіянової Г.М., Наумова О.А., Раку А.І., Рейди К.В., Стариченко Т.М., Шипіциної Л.М. та ін.) [7, 9, 16, 19, 27, 33, 36 та ін.].

Формування навичок самообслуговування здійснюється за певними закономірностями й принципами, які враховують психологічні особливості дошкільного віку й зумовлюють відповідні педагогічні засоби впливу. Проте несприятливі біологічні та соціальні фактори ускладнюють оволодіння самообслуговуючою діяльністю дошкільниками з порушеннями інтелекту [41].

Л.М. Шипіцина зазначає, що для учнів з помірними інтелектуальними порушеннями характерно недорозвинення когнітивних функцій, страждає сприйняття. Це є результатом зниження слуху, зору, недорозвинення мови, вузьким обсягом сприйняття. Вони з трудом відокремлюють головне від другорядного. сприйняття

характеризується уповільненим темпом, порушенням його узагальненості, і меншою диференційованістю [53].

У навчальній діяльності це проявляється в тому, дошкільнята плутають схожі букви, картинки, цифри, слова та інше. Для дітей характерні труднощі сприйняття простору і часу.

Сприйняття тісно пов'язане з такою психічною функцією, як мислення. Мислення - основний інструмент пізнання. Його форми: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстракція, конкретизація. Аналізуючи, дитина може пропустити ряд важливих властивостей, виділяючи лише найпомітніші частини. При аналізі предметів, виділяють в основному загальні характеристики, а не індивідуальні властивості предмета. Тому у дошкільника немає уявлення про предмет в цілому [10].

Е.В. Морожіна виділяє таку особливість формування базових соціальних навичок у дошкільнят з порушеннями інтелекту, діти починають роботу не керуючись кінцевою метою. Можуть виникнути проблеми в самостійному плануванні власної діяльності. Діти під час роботи часто повертаються до попередніх етапів. Однією з найважливіших характеристик діяльності дітей з порушеннями інтелекту є некритичність до виконаної роботи [19].

Вивченням особливостей формування базових соціальних навичок в учнів з порушеннями інтелекту займалися такі вчені як Захарова І.Ю., Морожіна Є.В., Фади́на Г.В., Микільська О.С. та ін.

Формування базових соціальних навичок - дуже складний і тривалий процес, але це єдиний вірний шлях до реабілітації [29, 32].

У своїх роботах Г.В. Фади́на пише, що дорослішаючи дитина вчиться робити все більше речей самостійно, тому формування соціальних навичок у дітей з порушеннями інтелекту є початковою ланкою у вихованні особистості людини.

Фізіологічною основою навичок самообслуговування є утворення умовно-рефлекторних зв'язків, вироблення динамічних стереотипів. Індивідуально-гігієнічні навички і звички мають виражену соціальну спрямованість, оскільки діти привчаються виконувати встановлені в суспільстві правила, що відповідають нормам поведінки [40].

Обов'язковою умовою формування гігієнічних навичок у дітей, виховання звички до здорового способу життя є висока санітарна культура персоналу дошкільного закладу [21].

Ще одна важлива умова - єдність вимог зі сторони дорослих. Дитина набуває гігієнічних навичок під час спілкування з вихователем, медичним працівником, помічником вихователя, і, звісно, у сім'ї. Обов'язок батьків - постійно закріплювати гігієнічні навички, що виховуються у дитини в шкільному закладі. Важливо, щоб дорослі подавали дитині приклад для наслідування, самі завжди дотримувалися цих правил [43].

Важливо застосування різних засобів заохочення і наочних засобів для підвищення зацікавленості дітей. Хороші результати дає застосування системи М. Монтесорі – вправи в практичному житті. «Чим раніше ми починаємо виховувати в дітях прагнення самим домагатися своїх цілей, тим швидше створимо сильних і вільних людей», – говорила М. Монтесорі [49, с.57].

Дитині повинна надаватися можливість обслуговувати себе. Вона вчиться користуватися ложкою, ножицями, серветкою, застібає, розстібає одяг, доглядає за ним: пере, прасує. Потім дитину вчать піклуватися про навколишнє середовище. Вона протирає пил, підмітає підлогу, миє посуд. Всі ці вміння приходять до дитини не за допомогою повчань і пояснень, а в результаті постійних вправ, самостійної діяльності в спеціально організованому для цього середовищі. Для кожної вправи повинен бути підібраний робочий матеріал, який пред'являється дитині індивідуально, у відповідній послідовності.

Аналіз теоретичних джерел дозволив виділити наступні види індивідуально-гігієнічних навичок [22]:

Таблиця 2.1.

Види індивідуально-гігієнічних навичок дошкільнят

Види навичок	Складові навичок
Умивання	<ul style="list-style-type: none"> • учить дітей закривати рукави; • намилювати руки до утворення піни; • набирати в долоні потрібну кількість води; • умивати обличчя обома руками; • мити руки до ліктя з милом; • мити шию і вуха; • досуха витирати руки; • користуватися особистим рушником; • не струшувати воду з рук.
Чищення зубів	<ul style="list-style-type: none"> • учить дітей набирати зубну пасту на щітку; • правильно чистити зуби щіткою; • полоскати рот.
Причісування	<ul style="list-style-type: none"> • учить дітей зачісувати волосся, якщо воно розпатлане; • розчісувати волосся і заплітати коси; • стежити за станом волосся.
Одягання	<ul style="list-style-type: none"> • учить дітей бути охайними; • вішати одяг на спинку стільця і складати на сидінні колготки; • зав'язувати шнурки черевиків на бантики; • зав'язувати і розв'язувати мотузочку на зимовій шапці; • застібати та розстібати гудзики на нижньому і верхньому одязі; • зашнуровувати та розшнуровувати черевики; • надягати і знімати одяг; • узуватися; • самостійно або за допомогою дорослих усувати недоліки в одязі; • складати одяг правим боком; • дотримуватися раціональної послідовності під час одягання та роздягання.
Чищення і миття взуття	<ul style="list-style-type: none"> • учить дітей очищати взуття від бруду після повернення з вулиці в приміщення; • протирати вологою ганчіркою взуття, що забруднилося; • мити взуття, не заливаючи воду всередину; • намащувати черевики кремом для взуття; • начищати черевики щіткою до блиску.

Таблиця 2.1 (продовження)

Догляд за верхнім одягом	<ul style="list-style-type: none"> • учити дітей зчищати пил із верхнього одягу щіткою для одягу; • стежити за чистотою і привабливістю одягу.
Прибирання ліжка	<ul style="list-style-type: none"> • учити дітей розстеляти ліжко перед сном; • складати простирадло; • розпрямляти простирадло після сну; • струшувати простирадло; • складати ковдру навпіл; • прибирати ліжко після сну.
Їжа	<ul style="list-style-type: none"> • учити дітей мити руки перед їжею; • акуратно їсти; • брати хліб і накладати їжу в тарілку стільки, скільки з'їси; • жувати із закритим ротом; • користуватися серветкою; • правильно сидіти за столом; • користуватися ложкою, виделкою, столовим ножом; • ретельно пережовувати їжу.
Пиття	<ul style="list-style-type: none"> • діти повинні ополоскувати склянку перед використанням; • наливати води в склянку стільки, скільки вип'єш; • пити, не обливаючись.
У туалеті	<ul style="list-style-type: none"> • діти повинні вміти користуватися туалетним папером; • мити руки після відвідування туалету.
Утримання носа в чистоті	<ul style="list-style-type: none"> • діти повинні вміти своєчасно користуватися носовою хусткою.
Зміна одягу з урахуванням погодних умов	<ul style="list-style-type: none"> • учити дітей одягатися тепліше, якщо похолодає; • на сонці носити головний убір; • піднімати комір за вітряної погоди; • знімати зайвий одяг, коли спекотно.
Утримання особистих речей у порядку	<ul style="list-style-type: none"> • діти повинні завжди прибирати за собою; • дбайливо поводитися з кожною річчю; • класти речі на місце; • розташовувати їх таким чином, щоб було зручно ними користуватися

Таким чином, в основу розробки методики дослідження було покладено розуміння та наповнення понять індивідуально-гігієнічних навичок та їх складових, компонентів і показників вивчення.

На підставі програми розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями інтелекту було розроблено методика для визначення рівнів сформованості навичок самообслуговування у дітей з порушеннями інтелекту [1, 42].

Методикою було передбачено дослідження рівня сформованості базових та індивідуально-гігієнічних навичок та визначення умов формування навичок у дошкільників з порушеннями інтелекту.

Метою констатуючого етапу дослідження було визначити у дошкільників з порушеннями інтелекту наявність сформованих базових та індивідуально-гігієнічних навичок та визначити наявні рівні їх сформованості

Завданням експериментальної частини дослідження було визначено: дослідити стан сформованості базових та індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільників з порушеннями інтелекту.

Робота з визначення рівня сформованості гігієнічних навичок у школярів з порушеннями інтелекту складалася з декількох блоків, а саме:

I блок. У першому блоці передбачалось дослідження сформованості базових соціальних навичок, спираючись на аналіз теоретичних джерел та матеріали програми для спеціальних дошкільних закладів під якими розуміли [42]:

1.Культуру харчування:

- користування столовими приборами
- охайності під час прийому їжі

2.Культура поведінки:

- правильна хода
- правила спілкування з однолітками
- поведінка в громадських місцях

II блок. У другому блоці передбачалося дослідження сформованості індивідуально-гігієнічних навичок, спираючись на аналіз

теоретичних джерел та матеріали програми для спеціальних дошкільних закладів, під якими ми розуміли [42]:

1. Особиста гігієна

- Догляд за зубами
- Догляд за руками
- Вміння користуватися носовою хусткою
- Вміння користуватися гребінцем

2. Одяг та взуття

- знімання та одягання одягу в певному порядку
- догляд за взуттям

У старших дошкільнят, ці навички мають бути сформовані, відповідно до програми, при цьому кожна із перерахованих вище навичок, включають такі вміння [42]:

Таблиця 2.2

Індивідуально-гігієнічні навички дошкільнят передбачені експериментальним дослідженням

№	Назва навички	Зміст навички
1.	Навички культури харчування	Правильне використання ложки, виделки, серветкою
		Не накривувати хліб
		Пережовувати їжу із закритим ротом
		Не розмовляти з повним ротом
		Тихо виходити після закінчення їжі з-за столу
		Дякувати
		Користуватися тільки своїм приладом
2.	Навичка культури поведінки	Правильна хода: <ul style="list-style-type: none"> - вигини хребта виражені помірно - лопатки розташовані симетрично - плечі перебувають на одному рівні, ноги прями
		Спілкування з однолітками: <ul style="list-style-type: none"> - не ображати однолітків - допомагати іншим - не вигадувати прізвиська
		3. Поведінка в громадських місцях <ul style="list-style-type: none"> - заходити в громадські місця спокійно, без галасу - вітатися з дорослими

			- голосно не розмовляти
--	--	--	-------------------------

Таблиця 2.2 (продовження)

3.	Навички індивідуальної терапії	Навички особистої гігієни включають уміння	Мити обличчя, вуха, руки
			Засукати рукава
			Змочити руки
			Взяти мило, намилювати до появи піни
			Змити мило
			Чищення зубів
			Користуватися гребінцем
			Вміння користуватися носовою хусткою
4.	Навички індивідуальної терапії	Навички користування одягом та взуттям	Розстебнути гудзики
			Зняти плаття (штани)
			Акуратно повісити
			Зняти сорочку і акуратно її повісити на брюки
			Зняти взуття
			Зняти колготки, повісити на сорочку (плаття)
			Одягти в зворотній послідовності

На основі аналізу теоретичних засад (Забрамна С.Д., Малер А.Р., Шипіцина Л.М.), програми розвитку дошкільників з порушеннями інтелекту [28, 42, 53], нами була розроблена програма дослідження рівня розвитку навичок у дошкільнят. Було розроблено критерії оцінювання рівнів сформованості навичок у дошкільників з порушеннями інтелекту.

Якщо дитина правильно виконувала всі дії що входять в навичку, то за:

- правильно виконану дію дитина отримувала – 3 бали;
- дію виконано з невеликими помилками – 2 бали;
- неправильно виконану дію – 1 бал.

Найбільша кількість балів, яку могла набрати дитина за кожним критерієм – 27 балів.

Відповідно до цього за кожною з навичок за кількістю набраних балів можна визначити рівень сформованості:

- Від 20 до 27 балів – високий рівень
- Від 15 до 20 балів – середній рівень
- Від 1 до 15 – низький рівень

За блоками сформованості базових соціальних навичок і гігієнічних навичок учень міг набрати певну кількість балів, що відповідало певному рівню їх сформованості, а саме:

- Від 40 до 54 балів – високий рівень
- Від 30 до 40 балів – середній рівень
- Від 1 до 30 – низький рівень

Для базових соціальних навичок, передбачалось, що у дитини сформовані навички харчування. Дитина вміє користуватись столовими приборами, охайно поводитись за столом, не заважає іншим, а також сформована навичка культури поведінки в громадських місцях, спілкування з однолітками. Щодо індивідуально-гігієнічних навичок, ми оцінювали рівень сформованості особистої гігієни, тобто на скільки учень може доглядати за собою.

Передбачалося, що дитина з:

- *високим* рівнем сформованості навичок – виконує всі дії самостійно, без помилок, та без допомоги дорослих. Тому можна стверджувати, що у дитини всі навички сформовані міцно. Для базових навичок, передбачалось, що у дитини сформовані навички харчування. Учень вміє користуватись столовими приборами, охайно поводитись за столом, не заважати іншим, а також сформована навичка культури поведінки в громадських місцях;

- *середнім* рівнем виконує навички з помилками, потребує підказки про правильність виконання операції. Тому можна говорити про те, що навички недостатньо сформовані, та перебувають у стадії становлення.

- *низьким рівнем* – не в змозі виконати операцію, допускає багато помилок навіть при багаторазовому повторенні дій. Можна стверджувати, що навички не сформовані взагалі, або ж перебувають на початковому етапі становлення.

Дана методика проводилась за допомогою бесіди, анкетування батьків, спілкування з батьками. Під час проведення констатуючого етапу дослідження враховувалися вікові особливості дітей, використовувалися різні формулювання питань, варіанти. Відповіді дошкільників заносилися до протоколу і підлягали якісному та кількісному аналізу.

Отримані абсолютні експериментальні дані переводилися у відносні, тобто представлялися як виражене у відсотках відношення отриманої оцінки кожного явища до максимально можливої, визначалися середні арифметичні оцінки його прояву для всіх груп досліджуваних за такою формулою [14]:

$$\mu = (x_1\rho_1 + x_2\rho_2 + \dots + x_n\rho_n) / (\rho_1 + \rho_2 + \dots + \rho_n) = \Sigma x\rho / \Sigma \rho, \text{ де:}$$

x_1, x_2, x_n – варіанти;

ρ_1, ρ_2, ρ_n – частоти варіантів;

$\Sigma x\rho$ – сума добутків варіантів на їх частоту;

$\Sigma \rho$ – сума частот.

Визначалася також оцінка кожного явища для досліджуваних за кількістю дітей у відсотках, яка характеризувалась явищем (його проявом, рівнем тощо), щодо загальної кількості досліджуваних у кожній групі.

Отримані кількісні дані було представлено у вигляді таблиць після чого підлягали якісному аналізу. Проведена таким чином кількісна обробка експериментальних даних та їх якісний аналіз дали змогу виявити рівні сформованості базових та індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільників з порушеннями інтелекту.

2.2.Результати експерименту та їх аналіз

Дослідження рівня сформованості соціальних навичок у дошкільників з порушеннями інтелекту проводилось протягом 2020-2021 років на базі Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю Арбузинської селищної ради. Спостереження відбувалося впродовж дня.

У дослідженні приймали участь 12 дітей – дошкільників, віком 6-8 років з діагнозом – легкий ступінь інтелектуальних порушень з різним соціальним статусом, батьки, вихователі, та інші працівники закладу.

Під час проведення дослідження нами було з'ясовано, що, хоча у теоретичних джерелах гігієнічні навички визначено як складові базових соціальних, у практиці, вони настільки пов'язані, що інколи їх важко розділити. Тому, у дослідженні представлено результати дослідження саме базових соціальних навичок та індивідуально-гігієнічних навичок дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

На основі розробленої методики було визначено обсяг і рівень сформованості навичок і вмінь дошкільників з інтелектуальними порушеннями.

Таблиця 2.3

**Дані про сформованість гігієнічних навичок у
молодших школярів з вадами інтелекту**

В результаті проведеного експериментального дослідження було отримано дані, щодо рівнів сформованості навичок, які представлені у таблиці 2.3.

Аналіз отриманих даних дав змогу визначити, що рівні сформованості базових та індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільників з порушеннями інтелекту різні.

За загальним показником представлених у таблицях 2.3 та 2.4 даних можна визначити, що сформованість базових соціальних та індивідуально-гігієнічних навичок у найбільшій кількості дошкільнят, а саме у 6, сформована на середньому рівні, це становить 50% загальної кількості досліджуваних учнів.

Таблиця 2.4

Дані про рівні сформованості навичок у молодших школярів з вадами інтелекту

Прізвище, ім'я	Сформованість гігієнічних навичок				Загальні показники	
	Базові навички		Індивідуальні навички		бали / рівні	
	Бали	Рівні	Бали	Рівні	Бали	Рівень
А.А.	33	середній	41	високий	74	середній
С.Б.	23	низький	30	низький	53	низький
М.Л.	38	середній	45	високий	83	високий
С.Т.	21	низький	33	середній	54	середній
А.Ц.	33	середній	35	середній	68	середній
В.Р.	29	низький	22	низький	51	низький
К.М.	23	низький	28	низький	51	низький
О.Л.	37	середній	42	високий	79	високий
В.А.	32	середній	40	високий	72	середній
Н.О.	33	середній	32	середній	65	середній
Т.М.	31	середній	36	середній	67	середній
Н.Д.	28	низький	22	низький	50	низький

Рівні \ Навички	Базові соціальні навички		Індивідуально-гігієнічні навички		Загальні показники	
	К-ть учнів	Відсотки	К-ть учнів	Відсотки	К-ть учнів	Відсотки
Високий	-	-	4	33	2	16,5
Середній	7	58	4	33	6	50
Низький	5	42	4	33	4	33,5

Виявлено, що у 4 дошкільнят сформованість навичок має низький рівень, це становить 33,5% від усіх досліджуваних учнів.

Отримані в результаті констатуючого експерименту дані дали змогу діагностувати високий рівень сформованості навичок у 2 дітей. Це становить лише 16,5% від усіх досліджуваних.

Одже, аналіз отриманих даних виявив, що лише 16% досліджуваних дошкільників мають уявлення про базові та індивідуальні навички і, що особливо важливо для дошкільнят можуть застосовувати їх на практиці.

Щодо загального рівня сформованості базових та індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільнят можна зазначити, що вони знаходяться на середньо-низькому рівні сформованості.

Аналіз зазначених у методиці груп базових та індивідуально-гігієнічних навичок та рівнів їх сформованості дав змогу визначити, що у дошкільнят з порушеннями інтелекту базові соціальні навички сформовані на середньому (7 дітей – 58%) та низькому (5 дітей – 42%) рівнях, високого рівня не виявлено. Це засвідчує той факт, що діти ще не вміють відповідно поводити себе у громадських місцях, взаємодіяти з однолітками та будувати міжособистісні стосунки. Можливо, це можна пояснити тим, що діти виховуються переважно у неповних сім'ях, деякі з батьків мають асоціальні нахили.

Індивідуально-гігієнічні навички сформовані на середньому (4 дитини – 33%) та низькому (4 дитини – 33%) рівнях, виявлено, що у третини дошкільників зазначені навички сформовані на високому рівні.

Можливо, це можна пояснити схильністю дітей з порушеннями інтелекту до наслідування. А спостереження за дорослими при виконанні ними гігієнічних навичок, часті нагадування, дало можливість школярам засвоїти цей вид навичок.

Розглянемо детальніше, наприклад в дитини А.А. краще сформовані гігієнічні навички, які знаходяться на високому рівні. Аналіз результатів спостережень та бесід з батьками, говорить про те, що вдома на засвоєння цієї навички приділялось багато уваги.

В дитини С.Б. базові та гігієнічні навички знаходяться на низькому рівні, це пояснюється тим, що у С.Б. синдром Дауна та помірний ступінь інтелектуальних порушень, засвоєння навичок відбувається повільніше.

У К.М. на середньому рівні сформована індивідуально-гігієнічні навички, а на низькому - базові. Через надмірну гіперопіку з боку батьків, К.М. не вважає за потрібне самостійно обслуговувати себе, завжди просить допомоги, дівчинка має проблеми з поведінкою, майже не контролює її, дитина, намагалася виконувати завдання, з допомогою дорослого, його підказкою. Найгірше сформована навичка культури поведінки в громадських місцях, на що батьки мають звернути особливу увагу.

У М.Л. індивідуально-гігієнічні навички сформовані на високому рівні, базові на середньому. Дитина старанно виконує всі завдання. Бесіда з батьками, дала можливість визначити, що формуванню базових навичок приділяється значно менше уваги. Слід звернути особливу увагу на формування культури поведінки в громадських місцях. Також слід звернути увагу на поведінку дитини, через неухважність, недослуховування завдання, М.Л. робив помилки, при виконанні завдання. Коли експериментатор робив зауваження, виконував завдання без утруднень.

У А.Ц. обидві групи навичок знаходяться на середньому рівні. Це пояснюється, вадами психофізичного розвитку дитини [5]. Так , А.Ц,

через напруження м'язів рук, невзможі виконувати елементарні дії з предметами, їй важко маніпулювати ними.

На основі отриманих в результаті проведеного експериментального дослідження даних було побудовано таблицю 2.5.

Таблиця 2.5

Дані про рівень сформованості окремих навичок у молодших школярів з порушеннями інтелекту

навички бали/рівні	I блок				II блок			
	Базові соціальні навички				Індивідуально-гігієнічні навички			
	Навички культури харчування		Навички культури поведінки		Навички особистої гігієни		Навички догляду за одягом та взуттям	
Загальний бал/рівень	13,1	низький	16,3	середній	20,6	високий	14,7	низький

В ній представлені узагальнені результати щодо сформованості окремих базових та індивідуально – гігієнічних навичок. Аналіз результатів показує, що високого рівня сформованості навичок у дошкільників з інтелектуальними порушеннями, на жаль, не виявлено.

Розроблена і представлена у розділі 2.1. методика (від 1 до 15 – низький рівень, від 15 до 20 – середній рівень, від 20 до 27 – високий рівень) дозволила виявити, що у дошкільників навички за загальним показником сформовані на рівнях, що відповідають низькому та середньому.

Для більшої наочності отримані дані представлено на малюнку 2.1.

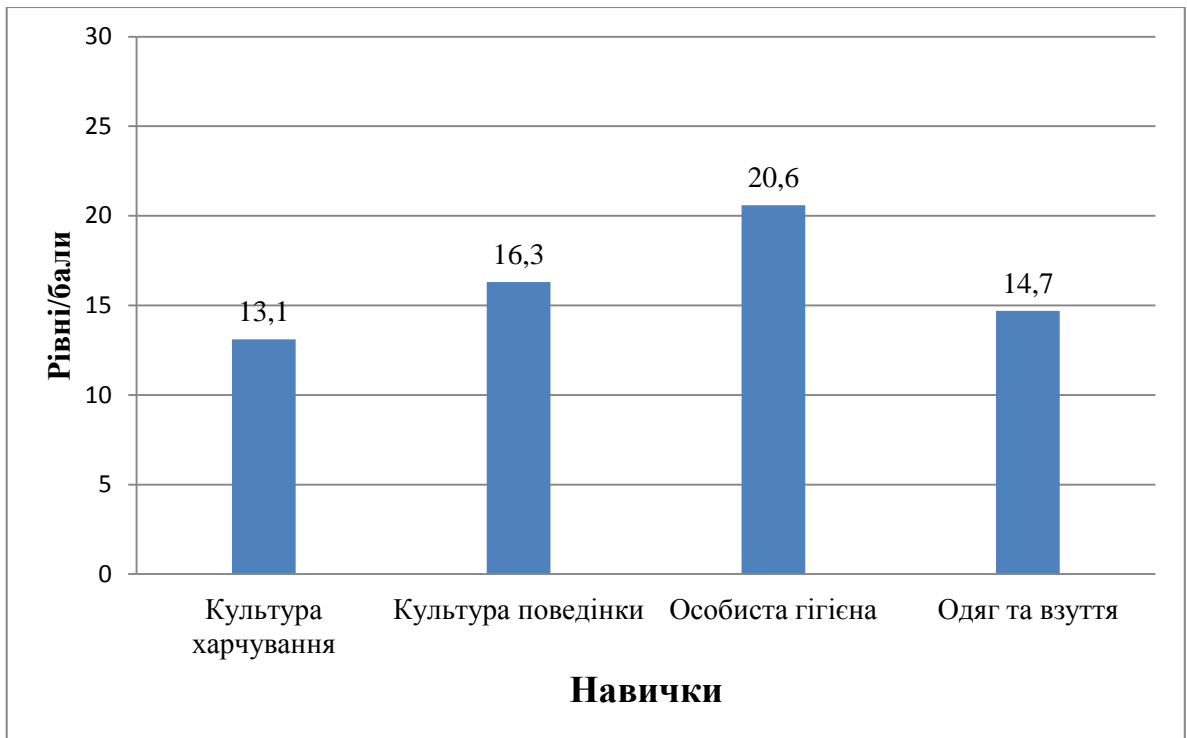

Рис. 2.1. Дані про рівень сформованості окремих навичок у дошкільнят з порушеннями інтелекту

Культура харчування - низький рівень.

Культура поведінки – середній рівень.

Особиста гігієна - середній рівень.

Навички догляду за одягом та взуттям - низький рівень.

Така навичка, як культура харчування, у дошкільнят з порушеннями інтелекту знаходиться на низькому рівні – 13,1 середній бал.

Вчителі, та родина мають звертати особливу увагу на формування цієї навички, докладати більше зусиль та часу. Не всі дошкільнята з порушеннями інтелекту користуються тільки своїми приборами, під час прийому їжі, розмовляють, неохайно вживають їжу. Вихователям необхідно розповідати про культуру харчування, для зацікавлення дітей, доцільно використовувати розбір життєвих ситуацій, дидактичні ігри, інсценування, наочні приклади, а батьки в свою чергу мають закріплювати цю навичку вдома.

Культура поведінки знаходиться на середньому рівні і становить– 16,3 бали. Дошкільнята засвоюють цю навичку коли на заняттях

розглядають правила спілкування, етикет, правила поведінки в громадських місцях. Дошкільнята володіють елементарними знаннями про поведінку у театрі, транспорті, тощо.

Навичка - особиста гігієна – 20,6 бали – у дошкільнят з порушеннями інтелекту знаходиться на високому рівні сформованості. Навичка особистої гігієни є найбільш доступною для засвоєння, найлегшою для наслідування.

Навичка догляду за одягом та взуттям у дошкільнят з порушеннями інтелекту знаходяться на низькому рівні сформованості – 14,7 бали. Діти засвоюють цю навичку на заняттях у дошкільньому закладі, а також вдома, але, як виявилось, вона є для них занадто абстрактною. Діти не розуміють навіщо протирати взуття, але ж від того чисте воно, чи брудне його призначення і використання не змінюється. Навіщо пришивати відірваний гудзик, адже ж є ще декілька і можна використовувати їх.

Також, однією з причин можна вважати ту, що деякі з батьків, через капризи своєї дитини, одягають та роздягають її самі, розуміючи, що в цьому віці це робити вже не доречно, тому що діти мають самостійно оволодіти елементарними навичками по самообслуговуванню.

Дітям важко дотримуватися правил поведінки, вони завжди голосно розмовляють та нестримано поводять себе у їдальні та у громадських місцях; з труднощами користуються носовою хусткою за призначенням, швидко нестаранно миють руки, виконуючи цю дію допускають багато помилок. Діти розсіяні, їм важко контролювати свою діяльність та поведінку, тому дуже часто потребують допомоги з боку дорослого.

Щоб покращити рівень формування цих навичок, потрібно використовувати різні методи: показ, демонстрація, інсценування, екскурсії, це надасть змогу краще та швидше засвоїти базові та індивідуально-гігієнічні навички. Вихователі та батьки мають звертати більше уваги на формування цієї навички.

Одержані результати переконливо засвідчили, що у більшості дошкільнят з порушеннями інтелекту базові соціальні та індивідуально-гігієнічні навички не відповідають вимогам програми з розвитку дітей у дошкільному закладі (на основі вимог якої було розроблено програму дослідження рівня сформованості базових та індивідуально-гігієнічних навичок) і знаходяться на низькому та середньому рівнях (високого рівня виявлено не було).

Причинами такого стану та виявлених особливостей можливо є недостатнє урахування у педагогічному керівництві впливу на самостійну діяльність дошкільнят з порушеннями інтелекту як порушень пізнавального, особистісного розвитку, так і суб'єктивних соціальних факторів. Це підтверджує наше припущення про необхідність спеціального корекційно спрямованого педагогічного керівництва процесом самообслуговування та формування базових та індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільнят з порушеннями інтелекту в умовах спеціального закладу.

2.3. Методичні рекомендації щодо формування базових та індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільників з інтелектуальними порушеннями

Запорукою максимального автономного проживання людини з інтелектуальною недостатністю в соціумі є її здатність обслуговувати себе, прийняти правильне рішення в стереотипній ситуації, усвідомлювати свої сильні сторони і обмеження.

Навичка самообслуговування та культури поведінки (вміння одягатися і роздягатися, спілкуватися з однолітками, відвідувати громадські місця, доглядати за собою, правильно поводити себе у їдальні, користуватися туалетом і столовими приборами, самостійно приймати їжу, купатися, вмиватися тощо) безпосередньо впливають на

самооцінку дитини, є важливим кроком на шляху до його соціалізації [1].

Проаналізовані теоретичні положення вітчизняних педагогів які дають підставу вважати, що самообслуговування дітей не зводиться тільки до виконавчої частини, воно обов'язково включає і психічні процеси, що відображають дійсність і регулюють діяльність, її виконавчий етап.

Виконуючи дії, дитина повинна спланувати їх, знайти шляхи і засоби реалізації плану, передбачити необхідні для роботи матеріали та інструменти, визначити шляхи здійснення контрольних дій. Щоб досягти позитивних наслідків, вона змушена порівнювати результати власної роботи зі зразком. З ускладненням змісту практичної діяльності активізується психічний розвиток дитини [2, 4, 11, 17, 22 та ін.].

Виходячи з даних отриманих в результаті проведення констатуючого експерименту в якому приймали участь дошкільники з порушеннями інтелекту, на основі навчально-методичної літертури нами були складені орієнтовні методичні рекомендації щодо формування культурно-гігієнічних навичок у дошкільнят в умовах спеціального навчального зкладу.

Аналіз результатів показав, що найгірше сформованими навичками є навичка культура харчування – 13,1% та навички догляду за одягом та взуттям – 14,7% вони знаходяться на низькому рівні. Культура поведінки – 16,3%, особиста гігієна – 17,6% та навичка користування одягом знаходяться на середньому рівні.

Відповідно до цього, ми пропонуємо необхідні умови для формування базових та індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільнят з порушеннями інтелекту, що наведено у таблиці 2.6:

Таблиця 2.6

Умови для формування базових та індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільнят з порушеннями інтелекту

№	Умова для формування базових та індивідуально-гігієнічних навичок у дошкільнят	Зміст умови
1.	Організація простору	організація привабливої і зручною для виконання дій і завдань обстановки в класі і вдома (меблі, обладнання, відповідні зросту дітей, закріплені місця зберігання речей, доступні для користування і т.д.);
2.	Диференціація дій	поділ освоюваних дій, що слідує у суворо встановленому порядку, на ряд операцій, що сприяє більш швидкому створенню міцних динамічних стереотипів
3.	Специфіка застосування дій	багаторазові вправи дітей в діях з виділенням способу і порядку їх виконання (особливо на початковому етапі навчання). При цьому характер дій повинен бути незмінним, а форми - різними
4.	Індивідуальна робота	індивідуальна робота з кожною дитиною, врахування рівня його розвитку і темпів оволодіння культурно-гігієнічними навичками
5.	Організація навчальних ситуацій	організація ситуацій, що забезпечують контроль за виконанням освоюваних дітьми в незвичній обстановці дій, бездоганне виконання дорослими всіх гігієнічних і культурних вимог

Таблиця 2.6 (продовження)

6.	Засоби та методи щодо формування культурно-гігієнічних навичок	<p>Особистий приклад працівників дитячого саду, батьків;</p> <p>Використання художньої літератури, фольклору;</p> <p>Схеми-моделі (послідовність етапів для окремих режимних моментів);</p> <p>Полоскання порожнини рота після прийому їжі з метою профілактики карієсу;</p> <p>Забезпечення чистоти середовища;</p> <p>Дотримання правил етикету;</p> <p>Психологічна культура взаємин.</p>
----	--	--

У процесі роботи треба застосовувати наочні прийоми навчання навичкам - показ, приклад, які займають особливо велике місце в роботі з дітьми. Показ треба супроводжувати поясненням. Показ будь-якої дії треба показувати таким чином, щоб були виділені окремі операції –

спочатку найбільш суттєві, потім додаткові. Показ дії треба обов'язково супроводжувати промовлянням («Тепер візьмемо рушник і витру кожен пальчик»). Це допомагає дітям бачити найбільш суттєві моменти, осмислити дія в цілому [22, 26].

Пояснення нової дії спочатку давати дуже докладно, потім поступово звужувати і зводити до нагадування правила, яке було звернено до всіх або окремих дітей.

У своїй роботі треба використовувати прийом заохочення, але намагатися цим не зловживати. Треба намагатися робити так, щоб виконання вимог дорослого стало нормою поведінки, потребою дитини.

Одним із провідних прийомів, які доцільно використовувати, – прийом повторення дій, вправ. Наприклад, попросили перед миттям: «Покажіть, як ви засукали рукава» або після миття подивитися, наскільки чисто і сухо витерті руки. Хорошою формою вправи дітей в освоєнні культурно-гігієнічних навичок є дидактичні ігри [29, 30, 34].

При раціональній організації обстановки обов'язковою умовою є індивідуально-диференційований підхід до дітей. Прийоми і методи треба використовувати залежно від особливостей стану здоров'я та розвитку дитини.

Оскільки гігієнічне виховання, що відбувається в дошкільному закладі, має не перериватися і в домашніх умовах, має бути спеціально розроблені рекомендації для батьків щодо формування даних навичок у період вихідних днів і на час відпустки, та і взагалі кожного дня [42].

На прикладі пропонуємо організаційну роботу для покращення формування навички миття рук.

В ідеалі дитина має виконувати такі дії:

1. Миття обличчя, рук, вук.
2. Засукати рукава.
3. Змочити руки.
4. Взяти мило, намилювати до появи піни.

5. Змити мило.
6. Насухо витерти руки.

Заходи для покращення навички миття рук (вихователь):

1. Узгодити роботу з дефектологом.
2. Закріплювати навичку миття рук у іграх.
3. Використовувати на початкових етапах вірші для умивання.
4. Проводити сценки імітування миття рук.
5. Проводити роботу з батьками.

Заходи для покращення навички миття рук батькам:

1. Узгоджено працювати з вихователем та дефектологом.
2. Контролювати, як миють руки діти вдома.
3. Неодноразово повторювати правила миття рук.

Вихователь та батьки мають працювати, як один механізм. Навичка буде сформована лише тоді, якщо буде неодноразово повторюватися в різних ситуаціях [37].

Для покращення культури поведінки в громадських місцях необхідно:

- проводити бесіди про правила поведінки в громадських місцях;
- за допомогою інсценування, на прикладах показувати, як не можна поводити себе в громадських місцях;
- проводити бесіду з батьками;
- нерозривно прищеплювати поведінку в громадських місцях в дома та у дошкільному закладі;
- кожного разу перед екскурсією до будь-якого громадського місця неодноразово нагадувати дітям, про правила поведінки;
- нагадувати дітям про «чарівні» слова ввічливості;

Отже, для успішного формування базових соціальних та індивідуально-гігієнічних навичок необхідно застосовувати наочні прийоми навчання, прийом заохочення, створити зручні умови у

приміщенні. Одним із провідних прийомів, слід використовувати прийом повторення дій та вправ [42].

Таблиця 2.7

Тематика занять і бесід з дошкільниками по формуванню

Основні розділи роботи	Тема заняття		
	I	II	III
Особиста гігієна, акуратність і	Друзі Мойдодира	Кожній речі - своє місце	Догляд за одягом
Важливість і культура слова	Магічні слова	Ти і твої друзі	Як ти говориш
Уважність, точність, обов'язковість Правила поведінки на вулиці і в громадських місцях	Пам'ятай про других Правила поведінки на вулиці	Тримай своє слово. Правила поведінки в театрі, кіно	Правила, обов'язкові для всіх Правила поведінки в гостях
Заключні бесіди і гра	Поведінка в школі	Поведінка вдома	Поведінка на вулиці і в громадських місцях
Гра "подорож по країні Ввічливості"			

ку
ль
ту
рі
по
ве
ді
нк
и

у

сю

роботу з формування навичок у дошкільників варто будувати по визначеній програмі. Нижче наводимо таблицю, у якій дається тематика занять і бесід з дошкільниками по культурі поведінки (табл. 2.7).

Обов'язково формування базових та індивідуально-гігієнічних навичок має відбуватися в дошкільному закладі та в домашніх умовах. Все вище сказане допоможе швидше сформувати навички дошкільників з порушеннями інтелекту.

ВИСНОВКИ

1. Ефективність розвитку особистості дитини з порушеннями інтелекту визначається тим, якою мірою дитина включається в суспільні відносини, як організовано її спілкування з людьми, які її життєві позиції в родині, у колективі товаришів і дорослих; нарешті, наскільки успішно вона засвоює соціальний досвід, оволодіває мовленням, предметними діями, формами поведінки.

Правильно організована діяльність дає можливість дітям зазначеної категорії досягти такого рівня психологічної, практичної й соціальної підготовки, який допомагає їм стати на шлях самостійного життя і праці.

2. Навички і звички самообслуговування, які необхідні для життя, праці, збереження здоров'я, потрібно виробляти з раннього віку так, наприклад, дотримання правил особистої гігієни, звичка стежити за чистотою тіла, порожнини рота і носа не тільки говорять про культуру дитини, але і є гігієнічною основою для збереження здоров'я протягом всього життя.

Основою повноцінного фізичного розвитку вихованця дошкільного закладу є залучення його до основ здорового способу життя. Виховання гігієнічних навичок направлено на зміцнення здоров'я дошкільнят. Разом з тим воно включає важливу задачу - виховання культури поведінки. Турбота про здоров'я дітей, їх фізичному розвитку починається з виховання у них любові до чистоти, охайності, порядку і починається воно в родині і дошкільному закладі

3. За результатами констатуючого експерименту було визначено, що базові та індивідуально - гігієнічні навички у дошкільників з порушеннями інтелекту знаходяться на різному рівні сформованості. За загальним показником виявлено, що 50% дошкільників мають середній рівень сформованості навичок, низький рівень виявлено у 33,5% дітей і

лише 16,5% від усіх досліджуваних мають високий рівень сформованості навичок.

Аналіз зазначених у методиці груп базових та гігієнічних навичок та рівнів їх сформованості дав змогу визначити, що у дошкільнят базові соціальні навички сформовані на середньому (7 дітей – 58%) та низькому (5 дітей – 42%) рівнях, високого рівня не виявлено.

Індивідуально - гігієнічні навички сформовані на середньому (4 дитини – 33%) та низькому (4 дитини – 33%) рівнях, виявлено, що у третини школярів зазначені навички сформовані на високому рівні.

Аналіз даних за рівнем сформованості окремих навичок показав, що найкраще сформованими у дошкільнят з порушеннями інтелекту є навички особистої гігієни та навички культури поведінки, на низькому - навички культури харчування та догляду за одягом і взуттям.

4. Методичні рекомендації сприятимуть підготовці дошкільнят до самостійного життя та праці, формуватимуть у дітей навички самообслуговування, ведення домашнього господарства, розкриватимуть певне коло питань щодо оточуючого середовища.

Умовами успішного формування та розвитку навичок самообслуговування дітей з порушеннями інтелекту є: раціональна організація життя дітей в закладі, позитивний приклад культури поведінки дорослих, єдині підходи щодо вимог гігієни дитини в дошкільньому закладі та сім'ї. У процесі роботи треба застосовувати наочні прийоми навчання навичкам показ, приклад, які займають особливо велике місце в роботі з дошкільнятами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баряева Л.Б., Гаврилушкина О.П., Зарин А.П., Соколова Н.Д. Программа воспитания и обучения дошкольников с интеллектуальной недостаточностью. Спб.: Союз, 2001. 320 с.
2. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения: Общедидактический аспект. М.: Педагогика, 1977. 256 с.
3. Байнова И. Л. Особенности общения со сверстниками и взрослыми у дошкольников с разным опытом жизни и воспитания // Новые исследования в психологии. М.: АПН СССР, 1982. № 2. С. 38-42.
4. Бархатова Л.С. Виховання культури поведінки. //Дошкільне виховання.1989 № 11-17-21с .
5. Бгажнокова И. Н. Психология умственно отсталого школьника. М. : Просвещение, 1987. 96 с.
6. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. Л. : Наука, 1988. 270 с.
7. Бех І. Д. Теоретичні засади навчання і розвитку аномальних дітей // Педагогіка і психологія. 1995. №4. С. 147-155.
8. Бондар В. І. Проблеми корекційного навчання у спеціальній педагогіці: [навчальний посібник]. К. : Наш час, 2005. 176 с.
9. Висковатова Т. П. Специфіка особистісно-орієнтованого підходу до розумово відсталих дітей у школах-інтернатах. // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спец. школі; за ред. В.І. Бондаря. К. : Науковий світ. Вип. 2. 2001. С. 31-36.
10. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. Собр.соч., Т.4. М.: педагогика, 1984. 432 с.
11. Венгер А.А., Выгодская Г.Л., Леонгард Э.И. Отбор детей в специальные дошкольные учреждения. М.: Просвещение, 1972. 142 с.

12. Гаврилушкина О.П. К вопросу об эстетическом воспитании в детском саду для детей с нарушением интеллекта // Воспитание аномальных детей в дошкольных учреждениях / Под ред. Н.Г. Морозовой. М.: Просвещение, 1978. – 195 с.
13. Гаврилушкина О.П., Соколова Н.Д. Воспитание и обучение умственно отсталых дошкольников. Книга для воспитателя. М.: Просвещение, 1985. 172 с.
14. Гласс Дж. Стенли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. М. : Прогресс, 1976. 495 с.
15. Гигиенические основы воспитания детей от 3 до 7 лет: уч. для работников дошк. уст./сост. В.І.Теленчі.- М.: Просвещение, 1987 57с.
16. Горева В.М. Виховання культури поведінки школярів. Київ, 1983. С.3-25.
17. Граборов А. М. Основы олигофренопедагогике / Автори-упорядники В. Г. Петрова, Т. В. Швирева . М., 2005 – 80с.
18. Дефектология: Словарь-справочник / под ред. Б. П. Пузанова./ – М. : Новая школа. 1996. 176 с.
19. Дошкольное воспитание аномальных детей / Под ред. Л.П. Носковой. М.: Просвещение, 1993. 224 с.
20. Екжанова Е.А., Стребелева Е.А. Организация и содержание коррекционно-воспитательной работы в специализированном дошкольном учреждении для детей с нарушением интеллекта (умственно отсталых). М.: Логос, 2000. 96 с.
21. Екжанова Е.А., Стребелева Е.А. Технологии, укрепляющие здоровье, в системе обучения коррекционно-развивающих специальных дошкольных учреждений // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. 2002. 125с.

22. Екжанова Е.А., Стребелева Е.А. Раздел «Здоровье» в программе коррекционно – развивающего обучения дошкольников с ЗПР //Воспитание и обучение детей с нарушениями разв. 2002. №5. 217с.
23. Екжанова Е.А., Стребелева Е.А. Коррекционно – развивающее обучение и воспитание. М.: Просвещение, 2003. 284 с.
24. Ермолаева М.В., Психологические рекомендации и способы развивающей и коррекционной работы с дошкольниками. — М.: Издательство «Институт практической психологии»; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 1998. 176 с.
25. Єременко І. Г. Олігофренопедагогіка. К. : Вища школа, 1985. 326 с.
26. Злобина Е. Г. Общение как фактор развития личности. К. : Либідь, 1981. 240 с.
27. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості / Костюк Г. С.; під ред. Л. М. Проком'єнко. / [упор. В. В. Андріївська, Г. О. Балл, О. Т. Губко, О. В. Проскура]. К.: Радянська школа, 1989. 608 с.
28. Кінаш О.О. Ігри та вправи з формування культурно-гігієнічних навичок та навичок самообслуговування у глибоко розумово відсталих дітей. Виховання і навчання дітей з порушеннями розвитку. 2002 . № 1.-С. 17-23.
29. Кони́на Є.Ю. Формування культурно-гігієнічних навичок у дітей. Ігровий комплект. Айріс-прес, 2007 12 с.
30. Катаева А.А., Стребелева Е.А. Дидактические игры в обучении дошкольников с отклонениями в развитии. М.: Владос, 2001, 2004. - 220 с.
31. Катаева А.А., Стребелева Е.А. Дошкольная олигофренопедагогика. М.: Просвещение, 2001. 144 с.

32. Коррекционно – развивающая направленность обучения и воспитания умственно отсталых детей. Сборник научных трудов. М.: МГПИ имени В.И.Ленина. 1983. 298 с.
33. Коноплястая С. Ю. Воспитание готовности к хозяйственно-бытовому труду учащихся вспомогательной школы : автореф. дис. на здобуття наук. 107 ступеня канд. пед. наук : 13.00.03 «Корекційна педагогіка» С.Ю.Конопляста. М., 1991. 17 с.
34. Лапошина Э.В. Особенности ознакомления умственно отсталых дошкольников с некоторыми предметами ближайшего окружения // Дефектология. 1991. С.72-77.
35. Леонтьев А. Н. Общее понятие о деятельности. Основы теории речевой деятельности. М. : Наука, 1974. С. 5-20.
36. Липа В. А. Психологические основы педагогической коррекции. Славянск, 2001. 432 с.
37. Льонок Я.Я. Корекційно-розвиваючі вправи та ігри // Дефектологія. 1996. № 5. С. 81-83.
38. Мозговий В.М. Яковлева И.М., Еремина О.А. Основы олигофренопедагогики: навч. пособие для студ. сред. уч. зучереждений.- М.: Издательський центр «Академия», 2006. 45с.
39. Названова Л. Чтобы зубки блестели. // Дошкольное образование. 2004 № 14. 13-17с.
40. Паунова С. Гігієнічні навички з малих років. // Дошкільне виховання. 1993. № 11. с. 67-69.
41. Петерина С.В. Воспитание культуры поведения у детей дошкольного возраста. М.: Просвещение, 1986. 141с.
42. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю Гриф Міністерства освіти і науки України від 12.04.2013 № 1/11-6940. Київ-2013. 261с.
43. Основы специальной дидактики /под ред. И. Г. Еременко/. – [2-е изд., перераб.]. К. : Рад. шк., 1986. 200 с.

44. Психологические особенности детей и подростков с проблемами в развитии. Изучение и психокоррекция / [под ред. проф. У.В.Ульенковой.]. – СПб.: Питер, 2007. 304 с.: ил. – (Серия “Учебное пособие”).

45. Реан А. А., Коломинский Я. А. Социализация личности // Социальная и педагогическая психол. СПб.: Питер, 1999. – С. 33-34.

46. Руководство по работе с детьми с умственной отсталостью : [учебное пособие] / [науч. ред. М. Пишчек]. СПб.: Речь, 2006. 276 с.

47. Семья Г.В. Плясов Н.Ф., Плясова Г.И. Психолого-педагогические программы подготовки к самостоятельной семейной жизни детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей. М. : Знание, 2001. 176 с.

48. Синьов В.М., Матвеева М. П., Хохліна О.П., Психологія розумово відсталої дитини: [підручник для студентів вищих навчальних закл.] К. : Знання, 2008. 359 с.

49. Смирнова Е. Т. Гигиенические основы воспитания в дошкольных учреждениях., испр. и доп. М. : Просвещение, 1973 - 31с.

50. Трофимова Н.М., Дуванова С. П. Основы специальной педагогики та психології. СПб.: Питер, 2005. 304 с.

51. Формирование знаний и умений на основе теории поэтапного усвоения умственных действий /Под ред. П.Я.Гальперина, Н. Ф. Талызиной. М. : Изд-во Москов. уни-та, 1977. 135 с.

52. Черняк Е. М. Социализация / под ред. А.М.Панова, Е.И. Холостовой. – Т.2. – М.: Институт социальной работы, 1997. 258 с.

Шипицына Л. М. “Необучаемый” ребёнок в семье и обществе. Социализация детей с нарушением интеллекта. – [2-е изд., перераб. и дополн.]. СПб. : Речь, 2005. 477 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Ніколаєнко Оксана Павлівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____ (дата)

_____ (підпис)

Оксана Ніколаєнко
(ім'я, прізвище)

